

УДК 343.161.4

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Волохова К.В., аспірант
кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

У статті розглянуто проблеми функціонування суду присяжних в Україні. На основі зарубіжного досвіду сформульовано пропозиції по внесенню змін до законодавства щодо даного питання

Ключові слова: суд присяжних, кримінальне провадження, проблеми, оплата, інструкції, правосуддя.

В статье рассмотрены проблемы функционирования суда присяжных в Украине. На основе зарубежного опыта сформулированы предложения по внесению изменений в законодательство по данному вопросу

Ключевые слова: суд присяжных, уголовное производство, проблемы, оплата, инструкции, правосудие.

Volohova K.V. USE OF EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES IN THE CONTEXT OF REFORMING OF JURY IN CRIMINAL PROCEEDING OF UKRAINE

In the article problems of functioning of jury in Ukraine are considered. On the basis of foreign experience offers on introduction of amendments to the legislation on the matter are formulated

Key words: jury, criminal proceeding, problems, payment, instructions, justice.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із найважливіших напрямів здійснення судової реформи можна вважати засаду безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя за допомогою присяжних, що закріплені у Конституції України. До 2012 року практично ця норма не функціонувала, проте з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) інститут присяжних в Україні почав активно працювати.

Слід зазначити, що будь-яке нововведення має як позитивні, так і негативні риси. Практика свідчить, що згаданий вище інститут потребує законодавчого вдосконалення. Відсутність мотивації у присяжних, «страх перед судом» тощо робить суд присяжних недосконалим інститутом, який на сьогодні повністю не реалізований.

Ступінь наукової розробленості. Це підтверджують думки науковців. Як вважає В.С. Канцір, в Україні ситуація щодо реального запровадження суду присяжних бажає кращого, адже захист прав і законних інтересів особи у правовій державі неможливий без чіткої організації та функціонування судової влади [1, с. 266].

Необхідно зазначити, що інститут присяжних ефективно функціонує у багатьох країнах світу. На нашу думку, позитивний досвід участі народу у здійсненні правосуддя у цих державах сприятиме виробленню наукових рекомендацій щодо реформування цього інституту в Україні. Саме тому тема дослідження є актуальною.

Загальні засади діяльності суду присяжних стали предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, проблемними питаннями існування вищевказаного інституту займались І.С. Зубачова, В.Т. Маляренко, В.С. Канцір, І.Є. Словська та інші.

Метою наукового дослідження є аналіз законодавства зарубіжних країн, у яких функці-

онує суд присяжних, задля реформування чинного законодавства з приводу даного питання.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, існує дві моделі суду присяжних – англо-американська (її ще називають класичною) та європейська. Англо-американська модель збереглася у США, Великобританії, Іспанії, Бельгії, Австрії, Норвегії, Швейцарії. Вона передбачає, що суд присяжних самостійно без участі професійного судді вирішує питання про винуватість чи невинуватість особи, що є обов'язковим для судді

Європейська модель об'єднує професійних та непрофесійних суддів в єдину колегію для спільного вирішення питання факту та признання. Непрофесійних суддів називають «шеффени», що в перекладі означає «член суду», «засідатель». Така модель панує у таких країнах Європи як Фінляндія, Греція та багатьох інших. У ФРН, Італії, Данії, Франції, Швеції та інших країнах, в яких діють суди присяжних, останні беруть участь у судочинстві як шеффени. Так, у ФРН у місцевих судах справи про дрібні злочини розглядаються суддею одноособово або двома суддями разом з двома шеффенами. В окружних судах справи про тяжкі злочини розглядаються трьома суддями і двома шеффенами. Шеффени мають повноваження аналогічні присяжним, але рішення приймають разом з професійними суддями [2, с. 485]. Хоча слід зазначити, що конституції таких держав, як Білорусь, Естонія, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Таджикистан, Туркменія та Узбекистан не передбачають взагалі можливості використання інституту присяжних [5, с. 122].

Досить часто опосередкованим джерелом для імплементації правових реформ для внесення змін до законодавства в Україні стають країни-члени СНД та сусідні країни через тісний зв'язок їх геополітичного розташування та економічного становища [3, с. 340].

Через відсутність ґрунтовної теоретичної й методологічної бази суд та інші учасники процесу зазнавали надзвичайних труднощів при здійсненні своїх професійних обов'язків та завдань під час розгляду справи. О.Г. Яновська зазначає, що судді були змушені на власний розсуд пускати ведення кримінального процесу за участю присяжних, складати зразки процесуальних документів; прокурори мали проблеми із визначенням правової позиції у ситуації недоведеності вини особи наявними у справі доказами [4, с. 94].

На практиці часто постає питання про компетентність присяжних, адже не всі пересічні громадяни мають базові юридичні знання. Це питання є проблемним для України, оскільки перед здійсненням судочинства присяжним не роз'яснюють основи юриспруденції. Саме тому існує більша схильність серед присяжних виносити рішення на підставі емоцій, а не закону. Це прослідковується у багатьох країнах, де існує даний інститут (наприклад, США) [8, с. 135].

З цього приводу варто звернути увагу на досвід зарубіжних країн. Так, у судах англо-американської системи для присяжних розробляються спеціальні інструкції. Оскільки навіть найбільш освічені присяжні далеко не завжди правильно розуміють значення спеціальних юридичних термінів, у цих інструкціях дається тлумачення термінів, викладаються правила судового провадження та інші важливі настанови присяжним щодо виконання їхніх обов'язків і порядку роботи суду. Більшість судів включають до цих інструкцій описи стандартних зразків доказів і випадків застосування презумпції невинуватості [6, с. 104].

Ще однією проблемою є фактична відсутність гарантій захисту присяжних від незаконного впливу на них та достойної винагороди. Хоча й у законі України «Про судоустрій і статус суддів» прописана заборона будь-якої зі сторін впливати на присяжних, але й такі саме заборони є щодо прокурорських співробітників, суду, працівників поліції, журналістів, адвокатів, працівників виборчих комісій. І ці заборони незаконного впливу фактично в Україні не діють.

Розглядаючи інститут присяжних, варто зауважити, що з метою реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України, а саме достойного існування суду присяжних, на думку В. Куценко, необхідним є проведення заходів, пов'язаних із внесенням змін до законодавства, належним фінансуванням для оплати винагороди та приведення приміщень судів у відповідність до вимог сьогодення [7, с. 55]. Запропоноване може також позитивно вплинути на наявні аргументи проти доцільності запровадження та функціонування суду присяжних в Україні, з чим ми погоджуємось.

Отже, функціонування інституту присяжних є доцільним через те, що суд присяжних застосовується у судочинстві більшості демократичних держав; створення суду присяжних викликано вимогами міжнародного права та недосконалістю системи судочинства України. Зокрема, Л. Коваленко та О. Майстренко зазначають, що правосуддя нашої країни стане більш справедливим тільки тоді, коли декілька осіб, які зустрінуться вперше лише у складі ко-

легії присяжних та які мають незалежне життєве судження, застосують його при вирішенні питань про винність чи невинуватість обвинуваченого. Реалізувати своєрідні «домовленості» з присяжними буде досить складно за декілька годин, до судового засідання [9, с. 15-16].

З метою усунення практичних і організаційних проблем у діяльності присяжних потрібно змінювати чинне законодавство. Так, О.Г. Яновська переконана, що незалежна, окремо діюча, процесуально захищена колегія присяжних засідателів здатна виносити судові рішення, що базуватимуться і на нормах закону, і на моральних засадах суспільства [10, с. 29]. Для цього потрібно розмежувати повноваження професійних суддів і присяжних, утворити колегії з 12-ти присяжних, які обирають старшину (старосту) для організації роботи нарад, голосування, підрахунку голосів, інформування головуючого про результати голосування тощо [11, с. 64].

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що запровадження даного інституту у національну судову систему можливе лише за умов існування у державі політичної та соціальної рівноваги, а також за умови громадського сприйняття цього інституту. Враховуючи зарубіжний досвід, потрібно врахувати як всі позитивні, так і негативні риси функціонування інституту суду присяжних перш ніж запроваджувати його у національній судовій системі, але якщо запровадження цього інституту розглядати з позиції розбудови громадянського суспільства, то даний інститут є звичайно необхідним правовим елементом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Канцір В.С. Проблеми запровадження суду присяжних у національну систему правосуддя / В.С. Канцір // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 4. – С. 263–266.
2. Маляренко В.Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: Теорія, історія, практика / В.Т. Маляренко. – К., 2004. – С. 484–485.
3. Кульченко О.В. Потенційні проблеми впровадження Інституту присяжних на прикладі правової системи України / О.В. Кульченко, Б.В. Улюшев // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 334–340.
4. Яновська О.Г. Суд присяжних в системі гарантії захисту прав людини / О.Г. Яновська // Вісник Академії адвокатури України. – 2005. – № 2. – 138 с.
5. John D. Jackson & Nikolay. Lay Adjudication and Human Rights in Europe / D. John, P. Kovalev // Columbia Journal of European Law. – 2006. – № 13. – P. 83–122.
6. Титов В. Докази, що не підлягають розумному сумніву в судах присяжних США / В. Титов // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – № 2. – С. 92–104.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
8. Куценко В. Суд присяжних в Україні / В. Куценко // Вісник Державної судової адміністрації України. – 2013. – № 1. – С. 52–55.
9. Коваленко Л. Правосуддя для всіх, або дещо про суд присяжних / Л. Коваленко, О. Майстренко // Юридичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 15–16.
10. Яновська О.Г. Відродження суду присяжних в Україні та здійснення захисту у кримінальних справах / О.Г. Яновська // Адвокат. – 2006. – № 1. – С. 28–31.
11. Щерба В.М. Суд присяжних в Україні: окремі питання становлення і розвитку / В.М. Щерба // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 4. – С. 62–65.